

**ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้ง
การเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง**
**Legal Issues Regarding the Notification of
Changes in Political Party Office Holders**

ฤทธิเกียรติ ช่วงโชติ¹

Rittikiat Chuangchot

คณะนิติศาสตร์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Faculty of Law, Master of Laws Program, Sripatum University

* Corresponding author E-mail: rittikiatchuangchot@gmail.com

สญลักษณ์ ปัญวัฒนลิขิต²

Sanyalux Panwattanalikit

คณะนิติศาสตร์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Faculty of Law, Master of Laws Program, Sripatum University

* Corresponding author E-mail: drsanyalux@gmail.com

วันที่รับบทความ

(Received)

29 พฤษภาคม 2568

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข

(Revised)

21 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ

(Accepted)

25 ธันวาคม 2568

¹ นิติกรปฏิบัติการ, สำนักกิจการพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

² รองศาสตราจารย์ ดร. , คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 33 (กรณี กรรมการสาขาพรรคการเมือง) มาตรา 35 (กรณี ตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด) และมาตรา 38 (กรณี กรรมการบริหารพรรคการเมือง) โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร ผลการวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายและอุปสรรคในการบังคับใช้พบว่า กฎหมายในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ อาทิ การรณมนต์ในการแจ้งไว้ที่หัวหน้าพรรคการเมืองเพียงคนเดียว การกำหนดระยะเวลาในการแจ้งไว้เพียง 15 วันในทุกกรณี และความซ้ำซ้อนในการแจ้งข้อมูล จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของต่างประเทศและกฎหมายประเทศไทย พบว่า กฎหมายต่างประเทศมีการกระจายอำนาจในการแจ้งไปยังหน่วยงานภายในพรรค และมีการกำหนดระยะเวลาที่ยืดหยุ่นสอดคล้องกับการดำเนินงานของพรรคการเมือง แตกต่างจากกฎหมายไทยที่กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคทุกตำแหน่ง ภายในระยะเวลา 15 วันเท่ากันในทุกกรณี และมีโทษทางอาญา ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่มีลักษณะรวมศูนย์และเข้มงวด ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายโดยกระจายความรับผิดชอบให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งภายในพรรค และกำหนดเวลาในการแจ้งรวมถึงสภาพบังคับให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในทางปฏิบัติ โดยยังคงคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการกำกับดูแลและการส่งเสริมพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันจะทำให้พรรคการเมืองสามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้ดียิ่งขึ้น

โดยไม่เกิดภาระเกินสมควร และสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การกำกับดูแลพรรคการเมือง ; การแจ้งการเปลี่ยนแปลง ; ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง

Abstract

This qualitative research aims to study the legal issues concerning the notification of changes in party officeholders under the Political Parties Act B.E. 2560 (2017) and its amendments, Sections 33 (for branch committee members), 35 (for provincial representatives), and 38 (for executive committee members). Using a documentary research method, the analysis of legal issues and enforcement obstacles revealed that current legislation has certain limitations that do not align with practical realities. These include the concentration of notification responsibility on a single party leader, the 15-day notification deadline for all cases, and duplication of information reporting. A comparative study of foreign and Thai law shows that foreign laws decentralize notification authority to internal party units and offer more flexible deadlines to accommodate political party operations. In contrast, Thai law mandates the party leader to notify all changes in party officeholders within a uniform 15-day deadline, with criminal penalties, representing a centralized and overly strict approach. Therefore, the researcher proposes amending the law to

decentralize responsibility among party officeholders and adjust notification deadlines and enforcement conditions to better reflect practical circumstances. While still considering the balance between governance and promotion of political parties in a democratic system, this will enable political parties to comply with the law more effectively without imposing undue burdens and to truly achieve the intended purpose of the law.

Keywords: Political party oversight; notification of changes; officeholders in political parties.

บทนำ

พรรคการเมืองเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของประชาชนในการที่จะเข้าถึงการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ด้วยความสำคัญดังกล่าว ทำให้รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องมีกลไกในการกำกับดูแลให้พรรคการเมืองต้องปฏิบัติตามกฎ กติกา และบทบาทที่รัฐกำหนด โดยในประเทศไทยการรวมตัวเป็นพรรคการเมืองจะต้องมีการรับรองสถานะโดยการยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นนิติบุคคล (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. มาตรา 20) ซึ่งจะต้องดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม อันเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อกำหนดบทบาทบัญญัติเกี่ยวกับพรรคการเมืองโดยตรง

ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองนั้น คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง ซึ่งต้องกระทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และซื่อสัตย์สุจริต เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. มาตรา 21) โดยนอกจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองแล้ว ยังมีผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองที่สำคัญอีก 2 ตำแหน่ง คือ คณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง ที่พรรคการเมืองอาจจัดตั้งได้ในเขตพื้นที่ที่มีสมาชิกที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบตั้งแต่ 500 คนขึ้นไป (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. มาตรา 33) และตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด ซึ่งพรรคการเมืองนั้นอาจแต่งตั้งได้ในจังหวัดที่มีสมาชิกมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนั้นเกิน 100 คน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. มาตรา 35) การติดตามความเปลี่ยนแปลงภายในพรรคการเมืองจึงเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการธำรงไว้ซึ่งความรับผิดชอบของพรรคการเมือง ทั้งในระดับนโยบายและระดับบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง

จากการพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ผู้วิจัยพบว่า มีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญากรณีหัวหน้าพรรคการเมืองไม่แจ้งการแต่งตั้งหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลของผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท และปรับอีกวันละ 1,000 บาทตลอดระยะเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีปัญหามากในทางปฏิบัติ โดยข้อมูลสถิติจากรายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่องที่มีการกระทำความผิดมากที่สุด 3 ลำดับ นับถึงปี 2567 ได้แก่ (1) กรณีตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด (มาตรา 35) จำนวน 102 คดี (2) กรณีกรรมการบริหารพรรคการเมือง (มาตรา 38 วรรคสาม) จำนวน 69 คดี และ (3) กรณีคณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง (มาตรา 33 วรรคสี่) จำนวน 64 คดี (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2568)

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ประเด็นเกี่ยวกับบุคคลผู้มีหน้าที่ในการแจ้ง ซึ่งในทางกฎหมายมีการรวมความรับผิดชอบในการแจ้งไว้ที่หัวหน้าพรรคการเมือง รวมถึงมีความคลุมเครือและไม่สอดคล้องกันระหว่างบทบัญญัติที่กำหนดหน้าที่กับบทกำหนดโทษ ส่งผลให้ในทางปฏิบัติ หัวหน้าพรรคการเมืองต้องรับผิดชอบในทุกกรณี ทั้งที่บางกรณีกฎหมายมิได้ระบุให้เป็นผู้มีหน้าที่โดยตรง ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพโดยรวมของพรรคการเมืองในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

(2) ประเด็นเกี่ยวกับระยะเวลาในการแจ้ง ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เพียง 15 วัน โดยไม่มีข้อยกเว้นหรือความยืดหยุ่นใด ๆ ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ตามความเป็นจริงของกระบวนการปฏิบัติงานภายในพรรคการเมือง และอาจนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมาย แม้ว่าพรรคการเมืองหรือหัวหน้าพรรคการเมืองจะไม่มีเจตนาฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายก็ตาม

โดยจากรายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีความเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองว่า การขยายระยะเวลาการแจ้งการเปลี่ยนแปลงตามมาตรา 33 มาตรา 35 และมาตรา 38 ย่อมเป็นการช่วยลดภาระทางธุรการให้แก่พรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม หากกำหนดเพิ่มให้ระยะเวลาดังกล่าวมีมากเกินไป อาจทำให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งต้องประมวลและตรวจสอบไม่เป็นปัจจุบันและอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์โดยรวมของพรรคการเมืองและประชาชนได้

นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาและจัดทำข้อเสนอในการส่งเสริมสถาบันพรรคการเมืองให้ยึดโยงกับประชาชน ในคณะกรรมการพิจารณาการพัฒนาการเมือง การสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน สภาผู้แทนราษฎร ได้มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินงานของพรรคการเมือง และได้มีความเห็นว่า การแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองเป็นกรณีที่พบปัญหาหนักที่สุดในทางปฏิบัติ โดยหากกำหนดให้ยกเลิกการแจ้งการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งสาขาพรรคการเมืองหรือคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองต่อนายทะเบียน อาจมีการปลอมแปลงเกิดขึ้นและหากกำหนดให้มีการแจ้งการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งสาขาพรรคการเมืองหรือคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองต่อพรรคการเมือง ก็เป็นการเพิ่มภาระแก่พรรคการเมือง จึงอาจมีการกำหนดให้มีการแจ้งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ในอนาคต เช่นเดียวกับการแจ้งเพิ่มหรือลดจำนวนสมาชิกพรรคการเมือง ทั้งนี้ ในเบื้องต้น

คณะอนุกรรมการเห็นว่า ควรมีการขยายระยะเวลาการแจ้งการเปลี่ยนแปลง จากเดิมที่ต้องแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายใน 15 วัน เป็นภายใน 30 วัน เนื่องจากการแก้ไขในระบบไม่สามารถดำเนินการได้ทัน ด้วยเหตุที่หัวหน้าพรรคการเมืองไม่ทราบเรื่องเช่นกัน จึงอาจต้องหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้พรรคการเมืองทราบถึงการลาออกหรือย้ายพรรคการเมืองของกรรมการบางท่านอย่างรวดเร็วต่อไป โดยอาจกำหนดให้ผู้ที่จะลาออกต้องเป็นผู้รับผิดชอบการแจ้งเตือน ต้นสังกัดของตนล่วงหน้า และอำนวยความสะดวกให้มีการแจ้งผ่านช่องทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ เพื่อลดภาระทางธุรการแก่พรรคการเมือง รวมทั้งกรณีดังกล่าว อาจเป็นความผิดตามมาตรา 106 มีโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท และปรับอีกวัน ละ 1,000 บาทตลอดระยะเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งมีจำนวนมากและไม่ เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนระหว่างบทกำหนดโทษและการกระทำความผิด (คณะกรรมการการพัฒนากฎหมายการเมืองการสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของ ประชาชน, 2567)

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง เพื่อให้สามารถหา ข้อเสนอในการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความยืดหยุ่น และมี เนื้อหาที่ส่งเสริมเสรีภาพของพรรคการเมืองในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้ มากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ กับ พรรคให้มากขึ้น มากกว่าจะมุ่งบังคับกิจกรรมของพรรคเพื่อสร้างพรรคการเมืองใน อุดมคติ ซึ่งจะเกิดขึ้นจากกระบวนการสังคมทางการเมืองมากกว่าจะเกิดจากการ กำหนดกฎหมาย (สถาบันพระปกเกล้า, 2565) สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน และหลักนิติธรรม โดยเห็นควรนำประเด็นปัญหาดังกล่าวมาวิเคราะห์ โดย

เปรียบเทียบแนวทางของกฎหมายต่างประเทศและของประเทศไทย เพื่อเสนอทางออกที่เหมาะสมสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการกำกับดูแลและการส่งเสริมพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมาย และอุปสรรคในการบังคับใช้มาตรการเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของต่างประเทศและกฎหมายประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง
3. เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

การทบทวนวรรณกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและรัฐ (Party-State Nexus)

ลักษณะขององค์กรทางการเมืองจะถูกกำหนดตามรูปแบบการปกครอง คือการจัดรูปแบบ โครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ขององค์กรทางการเมือง ที่เรียกว่ารัฐบาลในความหมายอย่างกว้าง โดยอำนาจหน้าที่นี้รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

องค์กรต่าง ๆ ทางการเมือง อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างประมุขแห่งรัฐของรัฐกับรัฐสภา ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี (มานิตย์ จุมปา, 2568) และความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและรัฐ

ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและรัฐอาจมองในอีกมุมหนึ่งได้ด้วยการที่รัฐคือองค์การพหุหน้าที่เข้ามากำกับปฏิบัติการของพรรคการเมือง โดยเป็นผู้ควบคุมกำหนดความหมายการก่อตั้ง การสิ้นสุด การทำหน้าที่ โครงสร้าง และพื้นที่การแข่งขันเพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง บทบาทของรัฐในการเข้ามากำกับพรรคการเมือง ทำให้เกิดคำถามสำคัญ คือ ขอบเขตของรัฐควรหยุดยั้งแค่ไหน รัฐควรใช้อำนาจมากน้อยเพียงใด อย่างไร เพื่อให้สาธารณะได้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งพรรคการเมืองไม่เพียงแต่เป็นสถาบันในระบอบประชาธิปไตย แต่พรรคในฐานะที่เป็นองค์กรที่ต้องการรักษาสถานภาพการเกาะกุมยึดครองอำนาจ และใช้ทรัพยากรของรัฐ โดยการที่พรรคต้องพึ่งพาเงินอุดหนุนสาธารณะหรือเงินจากรัฐ จึงเป็นกลไกทางอ้อมที่รัฐจะเข้ามากำกับดูแลให้พรรคการเมืองต้องทำตามกฎกติกา ซึ่งอาจสามารถแบ่งพรรคการเมืองออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

(1) ระบบตลาด (Market-Based) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและพรรคการเมืองในระบบตลาดเป็นไปแบบหละหลวม รัฐเข้าแทรกแซงอย่างจำกัด ไม่สร้างกฎ กติกาจำนวนมากเกี่ยวกับรายได้ แหล่งเงินทุนและการใช้จ่ายของพรรคการเมือง ด้วยมองว่าพรรคมีสถานะเหมือนเอกชน รัฐจึงให้อิสระเพียงแต่เข้าไปจัดการกฎกติกาที่จำเป็นเพื่อสร้างความโปร่งใส เช่น บังคับให้เปิดเผยข้อมูลบัญชีเส้นทางการเงิน เพราะเชื่อว่าความโปร่งใสจะทำให้สาธารณชนมีข้อมูล สามารถรู้เท่าทันและตรวจสอบนักการเมืองว่ารับเงินจากกลุ่มทุนใดใช้จ่ายเงินผิดมาตรฐาน

และความคาดหวังของประชาชน หรือไม่ เช่น ออสเตรเลีย เอสโตเนีย ฟินแลนด์ เยอรมนี อินเดีย และอินโดนีเซีย เป็นต้น

(2) องค์กรสาธารณณะ (Public Utility) ในระบบความสัมพันธ์นี้ รัฐจะเข้ามาควบคุมจัดการรายรับ รายจ่ายของพรรคการเมืองอย่างเข้มข้น การบริจาคเงินโดยเอกชนจะถูกควบคุม ทั้งในแง่ที่มาและจำนวนเงินที่บริจาคได้ พร้อมกับที่รัฐจะให้เงินอุดหนุนบางส่วน ขณะเดียวกันรัฐจะออกระเบียบให้พรรคการเมืองต้องเปิดเผยที่มาของแหล่งทุน ค่าใช้จ่าย แม้ว่าความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูล และการเข้าถึงข้อมูลจะแตกต่างกันไปตามความสามารถและประสิทธิภาพของรัฐ สถานคิดในความสัมพันธ์นี้เชื่อว่า พรรคการเมืองเป็นหน่วยทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะจึงจำเป็นต้องถูกตรวจสอบควบคุมอย่างใกล้ชิด อาทิ อาร์เจนตินา โคลอมเบีย นิวซีแลนด์ บราซิล แคนาดา ชิลี ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย

(3) รัฐจัดการ (State-Coopted) คือ กลุ่มประเทศที่รัฐแทรกแซงพรรคการเมืองอย่างเข้มข้นหลากหลายรูปแบบ โดยไม่ให้ข้อมูลที่เปิดเผยเกี่ยวกับรายได้ แหล่งเงินทุน และค่าใช้จ่าย ความแตกต่างอย่างสำคัญในความสัมพันธ์ในระบบนี้ คือ รัฐพร้อมจะแทรกแซงแต่ไม่แยแสที่จะให้เกิดความโปร่งใส พรรคการเมืองอาจได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และสามารถรับเงินบริจาคจากกลุ่มทุนได้ แต่ประชาชนจะไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลการบริจาคเพื่อประเมินการพึ่งพาระหว่างทุน รัฐ และพรรคการเมือง ประสิทธิภาพการตรวจสอบจึงขึ้นอยู่กับความพอใจของรัฐในแต่ละช่วงขณะมากกว่าการมีระบบที่เปิดเผย โปร่งใส เช่น กัวเตมาลา ฟิลิปปินส์ จอร์แดน คองโก และตุรเคีย

(4) ไร้การควบคุม (Unregulated) เป็นระบบความสัมพันธ์ที่รัฐไม่ควบคุมหรือควบคุมน้อยมาก ทั้งในการแสวงหาเงินรายได้ แหล่งทุน และการใช้จ่าย และยังไม่มีมาตรการให้เกิดความโปร่งใส ในระบบไร้การควบคุมนี้ พรรคการเมืองสามารถรับบริจาคจำนวนเท่าใดก็ได้ จากแหล่งใดก็ได้โดยปราศจากมาตรการกำกับดูแล ขณะเดียวกัน สาธารณชนก็ไม่มีช่องทางเข้าถึงข้อมูลจำนวนเงินและการใช้จ่ายของพรรค ประเทศที่เลือกแนวทางเสรีของพรรคการเมือง เช่น เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ โมร็อกโค ฮอนดูรัส และมอลตา เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2565)

หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

คำว่า “หลักนิติธรรม” มาจากคำในภาษาอังกฤษที่ว่า “Rule of Law” คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรม ในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ อธิบายว่า หลักนิติธรรม หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม” โดยสามารถที่จะจำแนกได้เป็นสองนัย คือ หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดและหลักนิติธรรมโดยทั่วไป

หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดหรือในความหมายอย่างแคบ หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ 7 ประการ ดังนี้ (1) หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ (2) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป (3)

กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ (4) กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ (5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี (6) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ และ (7) กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

หลักนิติธรรมโดยทั่วไป หมายถึง ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อุดมคติของกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะไม่มีลักษณะสาระสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมที่ดี หรือขาดตกบกพร่องไปบ้างก็ตาม กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ก็ยังใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ 16 ประการ ได้แก่ (1) กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน (2) กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง (3) กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล (4) กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม (5) กฎหมายที่ดีต้องมีคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน (6) กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (7) กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้ (8) กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล (9) กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด (10) กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ และเคารพกฎหมาย (11) กระบวนการนิติบัญญัติต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผยโปร่งใส และตรวจสอบได้ (12) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ (13)

กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวก ไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม (14) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (15) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ และ (16) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักคุณธรรม เมตตาธรรม และสันติธรรม (คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, 2557)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ การสืบค้นข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายต่างประเทศและเอกสารใดที่เกี่ยวข้องกับการการกำกับดูแลพรรคการเมือง ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายและอุปสรรคในการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร เครือรัฐออสเตรเลีย และสาธารณรัฐเกาหลี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีการกำหนดความรับผิดชอบในการกระทำความผิดฐานไม่แจ้งการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองสาขาพรรคการเมือง และตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด ให้นายทะเบียนพรรค

การเมืองทราบภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยมีการลดระยะเวลาในการแจ้งลงจากเดิม 30 วัน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เหลือเพียง 15 วัน แต่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะมีผลสมบูรณ์ทันทีโดยไม่ต้องได้รับแจ้งการตอบรับการเปลี่ยนแปลงจากนายทะเบียนพรรคการเมือง และเปลี่ยนจากโทษปรับทางปกครองเป็นโทษทางอาญา ซึ่งผู้มีหน้าที่ต้องข้อมูลแจ้งการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง และสาขาพรรคการเมือง คือ หัวหน้าพรรคการเมือง ตามมาตรา 33 วรรคสี่ และมาตรา 38 วรรคสาม ส่วนกรณีตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดนั้น กฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ ตามมาตรา 35 วรรคสอง ซึ่งประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง การจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองและการแต่งตั้งตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด พ.ศ. 2566 ข้อ 17 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดให้หัวหน้าพรรคการเมืองภายใน 15 วัน ดังนั้น ในทางปฏิบัติหัวหน้าพรรคการเมืองจึงต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งของพรรคในทุกรณี แม้กรณีตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จะกำหนดให้พรรคการเมืองเป็นผู้แจ้งก็ตาม หากหัวหน้าพรรคการเมืองไม่แจ้งการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือพรรคการเมืองไม่แจ้งการเปลี่ยนแปลงแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด จะมีความรับผิดทางอาญา โดยต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท และปรับอีกวันละ 1,000 บาท ตลอดระยะเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามมาตรา 106 และมาตรา 113 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองของแต่ละประเทศ มีความแตกต่างกัน ดังนี้ 1. เปรียบเทียบบุคคลผู้มีหน้าที่แจ้ง สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐเกาหลี ได้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นผู้แจ้ง เช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันตรงที่สาธารณรัฐเกาหลีกำหนดให้ผู้แทน (The Representative) และคณะกรรมการบริหารพรรค (The Executive Members) แต่ละระดับ คือ พรรคศูนย์กลางระดับชาติ (Center Party) หรือสำนักงานพรรคการเมืองระดับเมือง/จังหวัด (City/Do Party) แล้วแต่กรณี เป็นผู้แจ้งต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งที่อยู่ในเขตอำนาจ (The Competent Election Commission) โดยตรง ส่วนสาธารณรัฐเยอรมนี จะกำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง (The Executive Committee) เป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ ทั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง และสาขาพรรคการเมืองสาขาพรรคการเมืองระดับภูมิภาค (The Regional Branch) ด้วย สำหรับ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และประเทศไทยนั้น กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลเพียงคนเดียวเป็นผู้รับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลง โดยสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาคำหนดให้เป็นหน้าที่ของเหรัญญิกพรรค (The Treasurer) และประเทศไทยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของหัวหน้าพรรคการเมืองแต่มีความแตกต่างกันตรงที่สหราชอาณาจักรและประเทศไทยจะกำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในทุกระดับ แต่สหรัฐอเมริกาคำหนดให้ เหรัญญิกของพรรคการเมือง (The Treasurer) เหรัญญิกของพรรคแต่ละระดับ คือ ระดับชาติ ระดับรัฐ หรือระดับท้องถิ่น (National, State or Subordinate Committee) แล้วแต่กรณี เป็นผู้แจ้ง ส่วน

เครือรัฐออสเตรเลีย มีบทบัญญัติที่กำหนดให้แจ้งเพียงการสิ้นสุดลงของตำแหน่งตัวแทนของพรรคการเมือง (Agent) เท่านั้น โดยในการแจ้งนั้น หากตัวแทนอยู่ภายใต้เขตพื้นที่ของสาขาพรรคการเมืองระดับรัฐหรือเขตการปกครอง สาขาพรรคการเมืองนั้นจะต้องเป็นผู้แต่งตั้งและการแจ้งการเปลี่ยนแปลง แต่หากไม่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว พรรคการเมืองจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการแต่งตั้งและแจ้งการเปลี่ยนแปลงซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสาขาพรรคการเมืองในการกำกับดูแลตัวแทนพรรคการเมืองที่อยู่ในพื้นที่ที่ความรับผิดชอบ แตกต่างจากกฎหมายของประเทศไทยที่สาขาพรรคการเมืองไม่มีบทบาทดังกล่าว นอกจากนี้ ตามกฎหมายของสหราชอาณาจักรและเครือรัฐออสเตรเลีย นอกจากจะต้องมีการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้พรรคการเมืองต้องแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งขึ้นใหม่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และจะต้องกระทำภายในกำหนดระยะเวลาแจ้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย อีกทั้งระบบของพรรคการเมืองสหราชอาณาจักรมีการผ่อนปรนหน้าที่ตามกฎหมายบางอย่างให้กับพรรคการเมืองขนาดเล็ก (Minor Party) เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทและโครงสร้างของพรรคขนาดเล็กที่ดำเนินการในระดับท้องถิ่น โดยกำหนดให้แจ้งข้อมูลเป็นรอบปีแทนการแจ้งภายใน 14 วัน หรือ 28 วัน เหมือนกับพรรคหลัก 2. เปรียบเทียบระยะเวลาในการแจ้ง การแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองนั้น พบว่า ประเทศต่าง ๆ มีแนวทางกำหนดระยะเวลาการแจ้งที่แตกต่างกัน การกำหนดระยะเวลาในการแจ้งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดให้มีการแจ้งข้อมูลภายในวันที่ 31 ธันวาคมตามรอบปีปฏิทินที่กำหนด สำหรับ สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศไทยนั้น ได้มีบทบัญญัติให้แจ้งนับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง

ภายใน 10 วัน 28 วัน 14 วัน และ 15 วัน ตามลำดับ ส่วนสหราชอาณาจักร ได้กำหนดระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงเป็น 2 กรณี โดยพิจารณาจากเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ต้องแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบภายใน 14 วัน หากเป็นกรณีที่เป็นการตายหรือการดำรงตำแหน่งสิ้นสุดลงด้วยเหตุใด ๆ และภายใน 28 วัน หากเป็นกรณีการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุอื่น ๆ 3. เปรียบเทียบบทกำหนดโทษ จากการศึกษาแนวทางของต่างประเทศ พบว่า หลายประเทศมิได้กำหนดให้การไม่แจ้งข้อมูลดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญา โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้ กล่าวคือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้วิธีในการกำหนด “ค่าปรับบังคับการ” (Compulsory Payment) และนำกฎหมายว่าด้วยการบังคับทางปกครอง (Administrative Enforcement Law) มาใช้บังคับโดยอนุโลม, สาธารณรัฐเกาหลี กำหนดให้ชำระค่าปรับทางปกครอง (Administrative Fines) และให้อำนาจหัวหน้าสำนักงานสรรพากรดำเนินการจัดเก็บค่าปรับที่พรรคการเมืองไม่ยอมจ่ายในลักษณะเดียวกับภาษีค้างชำระ, สหราชอาณาจักร ใช้ระบบ “โทษทางแพ่ง” (Civil Penalty) แทนการกำหนดโทษทางอาญา, สหรัฐอเมริกา กำหนดโทษทางแพ่งเช่นเดียวกัน แต่หากมีเจตนาในการละเมิดกฎหมาย อาจมีความรับผิดทางอาญาร่วมด้วย, เครือรัฐออสเตรเลีย ไม่มีโทษสำหรับการไม่แจ้งโดยตรง แต่ความรับผิดของตัวแทนจะตกอยู่กับคณะกรรมการบริหารหรือสาขาพรรคการเมือง ซึ่งอาจมีความรับผิดตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของประเทศไทยได้กำหนดให้การไม่แจ้งข้อมูลเป็นความผิดอาญาซึ่งมีโทษปรับ และมีมาตรการเปรียบเทียบความผิดที่สามารถยุติการดำเนินคดีได้หากมีการชำระค่าปรับตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยให้ถือว่าคดีเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบแนวทางของแต่ละประเทศเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลของพรรคการเมือง สามารถสรุปได้ว่า ประเทศไทยมีแนวทางที่เข้มงวดที่สุดโดยกำหนดเป็นโทษทางอาญา ซึ่งแตกต่างจากหลายประเทศที่เลือกใช้โทษทางปกครองหรือโทษปรับทางแพ่งซึ่งช่วยลดภาระของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสามารถเพิ่มความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎหมายได้ ทั้งนี้ การปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอาจช่วยให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น และอาจช่วยลดภาระของระบบยุติธรรม โดยไม่กระทบต่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบของพรรคการเมือง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นหลายประเด็นสำคัญ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีหน้าที่ในการแจ้ง ระยะเวลาในการแจ้ง ความไม่สอดคล้องกันของบทบัญญัติแห่งรวมถึงกรณีการลาออกของผู้ดำรงตำแหน่งโดยที่พรรคการเมืองมิได้รับทราบ ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบให้พรรคการเมืองอาจต้องรับโทษ ทั้งที่มิได้มีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งเป็นภาระทางกฎหมายที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้มแข็งและความสามารถในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรค และอาจยิ่งส่งผลให้พรรคการเมืองอ่อนแอลงกว่าเดิมอีกด้วย โดยมีสภาพปัญหาดังรายละเอียดต่อไปนี้ 1. ปัญหาเกี่ยวกับบุคคลผู้มีหน้าที่แจ้ง การแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองที่ต้องแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ ตามพระราชบัญญัติประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มี 3 กรณี คือ (1) กรรมการบริหารพรรคการเมือง (2) คณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง และ (3) ตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด โดยกรณีกรรมการบริหารพรรคการเมือง และคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองนั้นกฎหมายกำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ ส่วนกรณีตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดนั้นกฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองเป็นผู้แจ้งต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง แต่ตามประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง การจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองและการแต่งตั้งตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด พ.ศ. 2566 ได้กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แจ้ง ดังนั้น ผลในทางปฏิบัติคือหน้าที่และความรับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในทุกระดับจึงตกอยู่ที่หัวหน้าพรรคการเมืองเพียงคนเดียว ซึ่งทำให้การแจ้งข้อมูลเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ 2. ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาในการแจ้ง สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่หัวหน้าพรรคการเมืองไม่สามารถแจ้งข้อมูลให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ก็สืบเนื่องมาจากการที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลง 15 วันเท่ากันในทุกกรณี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าระยะเวลาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติ เนื่องจาก การกำกับติดตามข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดมีความซับซ้อนมากกว่าการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคการเมือง เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดกำหนดให้กรรมการสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงต้องแจ้งเหตุให้พรรคการเมือง

ทราบ ซึ่งเป็นหน้าที่ของหัวหน้าพรรคการเมืองที่จะต้องกำกับติดตามข้อมูลและการดำเนินการต่าง ๆ ของสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดด้วยตนเอง ประกอบกับสภาพปัญหาที่สาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดในภาพรวมยังไม่มี ความเข้มแข็งเพียงพอในการที่จะดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การรับทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงมีความซับซ้อนมากกว่าการเปลี่ยนแปลงของกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่เป็นกรรมการในระดับพรรคการเมือง ส่วนกลางด้วยกัน ซึ่งสามารถรับทราบข้อมูลได้ง่ายกว่า แต่กฎหมายกลับกำหนดให้มีระยะเวลาในการแจ้งเท่ากันในทุกกรณี คือ 15 วัน อีกทั้ง การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในแต่ละเหตุมีระดับความสำคัญและความเร่งด่วนที่แตกต่างกัน การแจ้งข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในแต่ละเหตุมีระดับความสำคัญและเร่งด่วนที่แตกต่างกัน โดยกรณีการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุใด ๆ ที่ทำให้การดำรงตำแหน่งสิ้นสุดลง ย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองและหน้าที่ตามกฎหมาย ส่วนกรณีการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุอื่น ๆ ที่ไม่ได้ทำให้การดำรงตำแหน่งสิ้นสุดลง ย่อมไม่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างร้ายแรง เพียงแต่อาจทำให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งต้องประมวลและตรวจสอบไม่เป็นปัจจุบัน และอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์โดยรวมของระบบพรรคการเมืองและประชาชนได้ในทางอ้อม ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้แจ้งภายในระยะเวลา 15 วัน นับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกกรณี โดยไม่ได้พิจารณาถึงระดับความสำคัญ

และเร่งด่วนดังกล่าว ซึ่งข้อมูลบางอย่างเป็นข้อมูลที่คาดหมายได้ล่วงหน้า แต่ข้อมูลบางอย่างก็อาจไม่สามารถคาดหมายได้ล่วงหน้า ดังนั้น การกำหนดให้แจ้งการเปลี่ยนแปลงภายใน 15 วันเท่ากันในทุกกรณี จึงไม่สอดคล้องกับเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว 3. ปัญหาการลาออกต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง สมาชิกภาพของสมาชิกจะสิ้นสุดลงด้วยการลาออก ซึ่งสามารถยื่นได้ทั้งที่ทำการพรรคการเมืองและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยจะถือว่ามิผลสมบูรณ์เมื่อใบลาออกได้ยื่นต่อนายทะเบียนสมาชิกหรือนายทะเบียนพรรคการเมือง แล้วแต่กรณี ซึ่งในบางครั้ง กรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด อาจมายื่นลาออกจากการเป็นสมาชิกต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยไม่ได้ระบุว่าตนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือไม่ได้ขอลาออกจากการดำรงตำแหน่งมาด้วย ดังนั้น แม้กรณีดังกล่าวจะเป็นเหตุให้การดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองสิ้นสุดลงโดยผลของกฎหมายเนื่องจากการขาดจากความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก็ตาม แต่พรรคการเมืองและนายทะเบียนพรรคการเมืองก็อาจยังไม่ทราบถึงการสิ้นสุดดังกล่าวได้ทันทีในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม แม้บุคคลดังกล่าวจะระบุในใบลาออกว่าตนมีตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด หรือขอลาออกจากตำแหน่งมาด้วยก็ตาม แต่ในกรณีที่ยื่นใบลาออกต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองก็ไม่มีบทบัญญัติตามกฎหมายโดยกเว้นหน้าที่ในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองภายใน 15 วันไว้ โดยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 27 วรรคสอง กำหนดให้ นายทะเบียนพรรคการเมืองต้องแจ้งให้นายทะเบียนสมาชิกทราบโดยเร็ว ทำให้ในทางปฏิบัตินายทะเบียน

พรรคการเมืองจะมีหนังสือแจ้งให้นายทะเบียนสมาชิกทราบถึงการลาออกและให้พรรคการเมืองตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งว่าบุคคลที่ลาออกเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมือง หรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดของพรรคการเมือง หรือไม่ ดังนั้น หัวหน้าพรรคการเมืองจึงยังมีหน้าที่ต้องตรวจสอบข้อมูลและแจ้งการเปลี่ยนแปลงให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายในสิบห้าวัน ตามมาตรา 33 วรรคสี่ มาตรา 35 วรรคสอง หรือมาตรา 38 วรรคสาม แล้วแต่กรณี อีกครั้งหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติและทำให้เกิดภาระทางธุรการกับพรรคการเมืองโดยไม่จำเป็น อันเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งของการแจ้งการเปลี่ยนแปลงภายในระยะเวลาตามกฎหมายด้วย ในแง่ของหลักนิติธรรม สามารถอภิปรายได้ว่า การที่กฎหมายกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในทุกระดับจึงตกอยู่ที่หัวหน้าพรรคการเมืองเพียงคนเดียว และกำหนดระยะเวลาการแจ้งในทุกกรณีเพียง 15 วัน รวมทั้งการต้องตรวจสอบและแจ้งข้อมูลให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบอีกครั้งหนึ่ง ในกรณีการลาออกต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองเองนั้น ไม่สอดคล้องต่อโครงสร้างและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และหน่วยงานภายในพรรค อันทำให้กฎหมายดังกล่าวไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรวมความรับผิดชอบไว้ที่หัวหน้าพรรคการเมืองเพียงคนเดียวนั้น เป็นบทลงโทษที่ไม่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด อันไม่เป็นไปตามลักษณะที่ดีของกฎหมายตามหลักนิติธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหราชอาณาจักร เครือรัฐออสเตรเลีย และสาธารณรัฐเกาหลี พบว่า หลายประเทศมีรูปแบบการรายงานที่หลากหลาย โดยมีการกระจายอำนาจรับผิดชอบ ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง มีการกำหนดบทบาทของผู้ดำรงตำแหน่ง ในระดับพื้นที่ให้เข้ามามีหน้าที่โดยตรงในการแจ้งข้อมูล มีการกำหนดระยะเวลาที่ยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในการดำเนินงานของพรรค รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยีมารองรับขั้นตอนการแจ้งเพื่ออำนวยความสะดวกและลดภาระทางธุรการ ในส่วนของสภาพบังคับสำหรับการไม่แจ้งข้อมูลตามกฎหมายนั้น แต่ละประเทศมีแนวทางกำหนดโทษที่เลือกใช้ สภาพบังคับอย่างอื่นแทนโทษทางอาญา โดยมีทั้งการใช้วิธีทางปกครอง มาตรการลงโทษทางแพ่ง ไปจนถึงการไม่กำหนดสภาพบังคับโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งทุกตำแหน่งภายในเวลา 15 วันในทุกกรณี และมีการกำหนดโทษทางอาญา ซึ่งนับว่ามีลักษณะที่รวมศูนย์และเข้มงวดเมื่อเทียบกับแนวทางของต่างประเทศ 1. กรณีบุคคลผู้มีหน้าที่แจ้งการเปลี่ยนแปลง การกำหนดตัวบุคคลที่ต้องแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภายในพรรคการเมืองอาจพิจารณาจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ การกำหนดให้บุคคลใดเป็นผู้แจ้ง ซึ่งอาจเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะกรรมการ และระดับของพรรคการเมืองที่บุคคลดังกล่าวต้องแจ้งข้อมูล ซึ่งอาจเป็นเพียงพรรคส่วนกลางหรือรวมถึงพรรคสาขาด้วย โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ (1) กำหนดให้บุคคลเพียงคนเดียวเป็นผู้รับผิดชอบในทุกระดับ เช่น สหราชอาณาจักร และประเทศไทย เป็นต้น กล่าวคือ ในกรณีของสหราชอาณาจักร เจริญญิกพรรคการเมืองต้องเป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในทุกระดับ ในขณะที่ประเทศไทยหัวหน้าพรรคการเมืองเพียงคนเดียวเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งเช่นกัน (2)

กำหนดให้คณะกรรมการพรรคการเมืองเป็นผู้รับผิดชอบในทุกระดับ เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นต้น กล่าวคือ คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองในเยอรมนีต้องรับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับพรรคส่วนกลางและระดับภูมิภาค (3) กำหนดให้บุคคลเพียงคนเดียวเป็นผู้รับผิดชอบแต่ละระดับ เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น กล่าวคือ ในระบบของสหรัฐอเมริกา เற்றுญิกของพรรคการเมืองระดับต่าง ๆ (ระดับชาติ ระดับรัฐ หรือระดับท้องถิ่น) จะเป็นผู้แจ้งข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของระดับนั้น ๆ (4) กำหนดให้คณะกรรมการพรรคการเมืองเป็นผู้รับผิดชอบแต่ละระดับ เช่น เครือรัฐออสเตรเลีย และสาธารณรัฐเกาหลี เป็นต้น กล่าวคือ ระบบของเครือรัฐออสเตรเลียพรรคการเมืองระดับชาติหรือสาขาพรรคที่แต่งตั้งตัวแทนจะเป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงของตัวแทนนั้น ๆ ส่วนสาธารณรัฐเกาหลี ผู้แทนของพรรค (The Representative) และคณะกรรมการบริหารพรรค (The Executive Members) ในแต่ละระดับ (พรรคการเมืองกลาง หรือสำนักงานพรรคระดับเมือง/จังหวัด) เป็นผู้แจ้ง 2. กรณีระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลง อาจสามารถอภิปรายเป็น 2 แนวทาง ดังต่อไปนี้ (1) การกำหนดให้แจ้งภายในเวลาที่กำหนดหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดระยะเวลาเท่ากันทุกกรณี เช่น สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศไทย เป็นต้น กล่าวคือ สหรัฐอเมริกา กำหนดให้แจ้งภายใน 10 วัน เครือรัฐออสเตรเลียกำหนดให้แจ้งและแต่งตั้งตัวแทนใหม่ภายใน 28 วัน สาธารณรัฐเกาหลีกำหนดให้แจ้งภายใน 14 วัน และประเทศไทยกำหนดให้ต้องแจ้งภายใน 15 วัน กำหนดระยะเวลาต่างกันตามเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลง อาทิ สหราชอาณาจักร โดยกำหนดให้แจ้งภายใน 14 วัน หากเป็นกรณีการเสียชีวิตหรือการดำรงตำแหน่งสิ้นสุดลงและภายใน 28 วัน หาก

เป็นการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุอื่น ๆ ทั้งนี้ ระบบของพรรคการเมืองสหราชอาณาจักรมีการผ่อนปรนหน้าที่ตามกฎหมายบางอย่างให้กับพรรคการเมืองขนาดเล็ก (Minor Party) เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทและโครงสร้างของพรรคขนาดเล็กที่ดำเนินการในระดับท้องถิ่น โดยกำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองของ Minor Party แจ้งข้อมูลเป็นรอบปีแทนการแจ้งภายใน 14 วัน หรือ 28 วัน เหมือนกับกรณีของพรรคการเมืองทั่วไป (2) การกำหนดให้แจ้งเป็นรอบระยะเวลา อาทิ กรณีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่กำหนดให้พรรคการเมืองแจ้งข้อมูลเป็นรอบปีภายในวันที่ 31 ธันวาคม และกรณีพรรคการเมืองขนาดเล็ก หรือ Minor Party ของสหราชอาณาจักรดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและรัฐ สามารถอธิบายได้ว่า ประเทศไทยเป็นตัวอย่างสำคัญที่มองว่าพรรคการเมืองเป็นองค์กรสาธารณะ รัฐจึงใช้อำนาจกำกับการจัดตั้ง การดำรงอยู่ การปฏิบัติการ และการสิ้นสุดของพรรคการเมืองเพื่อมุ่งสร้างความโปร่งใสเป็นสำคัญ โดยมองว่าพรรคการเมืองเป็นสิ่งประดิษฐ์ตามกฎหมาย ไม่ได้มองว่าพรรคการเมืองไทยเป็นการรวมตัวตามสิทธิโดยธรรมชาติในระบอบประชาธิปไตย อันนำมาสู่การกำกับคุณสมบัติ บทบาทและหน้าที่พรรคการเมืองตามกฎหมาย ส่งผลให้พรรคการเมืองไทยกลับต้องมุ่งตอบโจทย์ที่ถูกกำกับโดยรัฐว่าพรรคการเมืองต้องตอบสนองต่อรัฐ และองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อกำกับพรรคการเมือง ซึ่งสะท้อนผ่านมาตรการเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงตามกฎหมายไทย ที่กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งทุกตำแหน่ง ภายในระยะเวลา 15 วัน ในทุกกรณี และมีการกำหนดโทษทางอาญา ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่มีลักษณะรวมศูนย์และเข้มงวดเมื่อเทียบกับแนวทางของต่างประเทศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า กฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดในการรองรับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติของพรรคการเมือง อีกทั้งการกำหนดโทษในลักษณะครอบคลุมทุกกรณีโดยไม่มีความยืดหยุ่นอาจทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการกำหนดมาตรการในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองให้กระจายความรับผิดชอบ มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น อำนวยความสะดวกและลดภาระทางธุรการที่ไม่จำเป็น ดังนี้ 1. กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบในการแจ้งจากสภาพปัญหาเกี่ยวกับบุคคลผู้มีหน้าที่แจ้งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองในทุกระดับจะตกอยู่ที่หัวหน้าพรรคการเมืองแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งทำให้การแจ้งข้อมูลเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการกระจายภาระหน้าที่ในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวให้แก่คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง คณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด เป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงในระดับนั้น ๆ การวางบทบาทเช่นนี้จะทำให้ระบบการแจ้งข้อมูลมีทั้งความคล่องตัวในระดับพื้นที่ควบคู่กันไปกับความมั่นคงในเชิงกฎหมายจากพรรคการเมืองส่วนกลาง ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระของหัวหน้าพรรคการเมือง และกระจายอำนาจให้คณะกรรมการบริหารพรรคทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบได้อย่างทั่วถึง สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามข้อมูลภายในพรรคการเมือง 2. กำหนดระยะเวลาในการแจ้งให้แตกต่างกันตามความเร่งด่วนของข้อมูลจากสภาพปัญหาเกี่ยวระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงที่ระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอว่า ควรมีการกำหนดระยะเวลาในการแจ้งให้แตกต่างกันไปตามความจำเป็น

และข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น โดยแบ่งเป็น 2 กรณี คือ (1) หากเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การดำรงตำแหน่งสิ้นสุดลง เช่น การตาย ลาออก หรือครบวาระการดำรงตำแหน่ง ให้แจ้งภายใน 15 วัน และ (2) หากเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อมูลทั่วไป เช่น การเปลี่ยนชื่อ หรือที่อยู่ ให้แจ้งภายใน 30 วัน เพื่อให้ระยะเวลาในการแจ้งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะสามารถทำให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองสามารถมุ่งเน้นทุ่มเทไปที่การแจ้งข้อมูลที่มีความสำคัญก่อนได้ และเป็นการลดภาระทางธุรการโดยไม่กระทบต่อการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการลดโอกาสในการกระทำผิดกฎหมายโดยไม่เจตนา 3. ยกเว้นหน้าที่ในการแจ้งกรณีลาออกต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองจากสภาพปัญหาตามข้อที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ไม่ได้กำหนดยกเว้นหน้าที่ในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงกรณีผู้ดำรงตำแหน่งยื่นใบลาออกต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง ทำให้หากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง หัวหน้าพรรคการเมืองก็ยังคงแจ้งการเปลี่ยนแปลงให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ ตามมาตรา 33 วรรคสี่ มาตรา 35 วรรคสอง หรือมาตรา 38 วรรคสาม แล้วแต่กรณี อีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอว่า ควรกำหนดยกเว้นหน้าที่ในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองยื่นใบลาออกต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง เนื่องจาก กรณีเช่นนี้ถือว่าการแจ้งการเปลี่ยนแปลงได้กระทำไปแล้วโดยตัวบุคคลผู้ลาออกเอง จึงไม่จำเป็นต้องมีการแจ้งการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งจากพรรคการเมืองอีก ซึ่งเป็นการลดความซ้ำซ้อนในภาระทางธุรการทั้งต่อพรรคการเมืองและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งด้วย ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและรัฐ สามารถอภิปรายได้ว่า การที่รัฐจะให้อิสระหรือเข้าแทรกแซงการดำเนินการของพรรคการเมืองอย่างหละหลวม

หรือเข้มข้นมากนักน้อย เพียงแต่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญ ประเพณีการปกครอง รูปแบบและโครงสร้างของรัฐนั้น ๆ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติต่อบทบาทของ พรรคการเมืองตามบริบททางการเมืองของแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น การศึกษามาตรการทางกฎหมายเพื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางที่เหมาะสมและมี ประสิทธิภาพในการกำกับดูแลพรรคการเมืองของประเทศไทยนั้น นอกจากการ พิจารณาถึงมาตรการของแต่ละประเทศที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรณีศึกษาแล้ว จึงยัง จะต้องคำนึงถึงมิติในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและรัฐของประเทศ นั้น ๆ อย่างรอบด้านและเป็นระบบด้วย การปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทย เกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไข เพิ่มเติม จึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการกำหนดโทษปรับจำนวนมากเพื่อกระตุ้นให้พรรค การเมืองแจ้งข้อมูล หากแต่ต้องคำนึงถึงบริบทของการเมืองไทย ระบบการบริหาร จัดการของพรรคการเมือง และเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการส่งเสริม ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งควรดำเนินไปในแนวทางที่สร้างความสมดุลระหว่าง การควบคุมของรัฐและการสนับสนุนให้พรรคการเมืองสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ อันจะทำให้การกำกับดูแลพรรคการเมืองมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับหลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตย ในส่วนของหลักนิติธรรม สามารถอภิปรายได้ว่า การกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วม รับผิดชอบในการแจ้ง การกำหนดระยะเวลาในการแจ้งให้แตกต่างกันตามความเร่งด่วนของข้อมูล และการยกเว้นหน้าที่ในการแจ้งกรณีลาออกต่อนายทะเบียนพรรค การเมืองนั้น จะทำให้มาตรการในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรค การเมืองเป็นไปโดยสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการดำเนินกิจการของพรรค

การเมือง สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามข้อมูลภายในพรรคการเมืองได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติและภาระทางธุรการของพรรคการเมือง อันจะทำให้กฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองเป็นไปอย่างมีเหตุผล นำไปสู่ความเป็นธรรม และสามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักนิติธรรม อันจะนำไปสู่ระบบการกำกับดูแลพรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

หลักการกระจายความรับผิดชอบตามระดับโครงสร้างของพรรคการเมือง จากผลการอภิปราย พบปัญหาในกฎหมายประเทศไทยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 33 มาตรา 35 และมาตรา 38 ว่ามีการรวมศูนย์ความรับผิดชอบในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองไว้ที่หัวหน้าพรรคเพียงคนเดียวสำหรับทุกระดับ อันเป็นการสร้างภาระหน้าที่เกินสมควร และไม่สอดคล้องกับความซับซ้อนของโครงสร้างพรรคที่มีหลายระดับข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลของหัวหน้าพรรคต่อกิจกรรมในระดับสาขา และทำให้กฎหมายดังกล่าวไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม และได้สัดส่วนกับความติดตามหลักนิติธรรม จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ พบว่า การกำหนดให้บุคคลเพียงคนเดียวรับผิดชอบการแจ้งข้อมูลทุกระดับของพรรคการเมืองไม่สอดคล้องกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยประเทศที่มีระบบพรรคการเมืองมีเสถียรภาพ อาทิ สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และสาธารณรัฐเกาหลีใต้ ต่างกำหนดมาตรการให้ผู้รับผิดชอบในการแจ้งข้อมูลควรเป็นผู้ที่อยู่ใน

ระดับเดียวกันกับข้อมูลนั้น กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงในระดับชาติ ให้ผู้รับผิดชอบในระดับชาติเป็นผู้แจ้ง การเปลี่ยนแปลงในระดับรัฐหรือจังหวัด ให้ผู้รับผิดชอบในระดับรัฐหรือจังหวัดเป็นผู้แจ้ง และการเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่น ให้ผู้รับผิดชอบในระดับท้องถิ่นเป็นผู้แจ้ง อันเป็นการกระจายอำนาจความรับผิดชอบไปยังหน่วยงานภายในพรรคการเมืองและส่งเสริมประสิทธิภาพในการกำกับดูแลได้ดียิ่งขึ้น

หลักการจำแนกระยะเวลาตามความเร่งด่วนของข้อมูล จากผลการอภิปราย พบปัญหาในกฎหมายประเทศไทยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 33 มาตรา 35 และมาตรา 38 ว่ามีการกำหนดระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง 15 วันเท่ากันทุกกรณี ซึ่งมีความไม่สมเหตุสมผลในการบังคับใช้กฎหมาย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผลกระทบต่อการดำเนินงานของพรรคการเมือง ไม่สอดคล้องกับความซับซ้อนในการติดตามข้อมูลแต่ละประเภท และทำให้กฎหมายดังกล่าวไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมตามหลักนิติธรรม จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศพบว่า การกำหนดระยะเวลาในการแจ้งข้อมูลแบบเดียวกันทุกกรณีไม่สะท้อนความแตกต่างของผลกระทบทางกฎหมาย โดยสหราชอาณาจักรมีการกำหนดมาตรการโดยคำนึงถึงความเร่งด่วนตามผลกระทบต่อสถานะทางกฎหมาย ซึ่งจำแนกเป็นข้อมูลที่กระทบสถานะทางกฎหมายโดยตรง อาทิ การตาย การลาออก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การดำรงตำแหน่งสิ้นสุดลง ต้องแจ้งภายใน 14 วัน และข้อมูลที่ไม่กระทบสถานะทางกฎหมาย อาทิ การเปลี่ยนชื่อ สกุล ที่อยู่ จะมีระยะเวลายาวขึ้น โดยต้องแจ้งภายใน 28 วัน อีกทั้ง พรรคการเมืองขนาดเล็ก

(Minor Party) จะได้รับการผ่อนปรนให้แจ้งเป็นรอบปี ตามศักยภาพในการบริหารจัดการที่น้อยกว่าพรรคการเมืองขนาดใหญ่หรือพรรคหลัก อันเป็นการกำหนดมาตรการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น สามารถทำให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองสามารถมุ่งเน้นทุ่มเทไปที่การแจ้งข้อมูลที่มีความสำคัญก่อนได้ และส่งเสริมประสิทธิภาพในการกำกับดูแลได้ดียิ่งขึ้น

บทสรุป

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองถือเป็นหนึ่งในช่องทางสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน การติดตามความเปลี่ยนแปลงภายในพรรคการเมืองจึงเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการธำรงไว้ซึ่งความรับผิดชอบของพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด และมีบทกำหนดโทษทางอาญา

ทว่าในการบังคับใช้จริงกลับปรากฏข้อจำกัดหลายประการที่สะท้อนถึงความไม่สอดคล้องระหว่างบทบัญญัติกฎหมายกับสภาพความเป็นจริงในการปฏิบัติ ซึ่งการกระทำส่วนมากเกิดจากความคลาดเคลื่อนในเชิงธุรการมากกว่าความจงใจฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นหลายประเด็นสำคัญ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีหน้าที่ในการแจ้งระยะเวลาในการแจ้ง ความไม่สอดคล้องกันของบทบัญญัติแห่งรวมถึงกรณีการลาออกของผู้ดำรงตำแหน่งโดยที่พรรคการเมืองมิได้รับทราบ ปัญหาเหล่านี้ล้วนมี

ผลกระทบให้พรรคการเมืองอาจต้องรับโทษ ทั้งที่มีได้มีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมาย อันเป็นภาระทางกฎหมายที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้มแข็งและความสามารถในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรค และอาจยิ่งส่งผลให้พรรคการเมืองอ่อนแอลงกว่าเดิมอีกด้วย

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร เครือรัฐออสเตรเลีย และสาธารณรัฐเกาหลี พบว่า หลายประเทศมีรูปแบบการรายงานที่หลากหลาย โดยมีการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง มีการกำหนดบทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งในระดับพื้นที่ให้มีเข้ามาทำหน้าที่โดยตรงในการแจ้งข้อมูล รวมถึงมีการกำหนดระยะเวลาที่ยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในการดำเนินงานของพรรคการเมือง ในส่วนของสภาพบังคับสำหรับการไม่แจ้งข้อมูลตามกฎหมายนั้น แต่ละประเทศมีแนวทางกำหนดโทษที่เลือกใช้สภาพบังคับอย่างอื่นแทนโทษทางอาญา โดยมีทั้งการใช้วิธีการทางปกครอง มาตรการลงโทษทางแพ่ง ไปจนถึงการไม่กำหนดสภาพบังคับโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งทุกตำแหน่ง ภายในระยะเวลา 15 วันในทุกกรณี และมีการกำหนดโทษทางอาญา ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่มีลักษณะรวมศูนย์และเข้มงวดเมื่อเทียบกับแนวทางของต่างประเทศ

ผู้วิจัยจึงสรุปว่า กฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติของพรรคการเมือง อีกทั้งการกำหนดโทษในลักษณะครอบคลุมทุกกรณีโดยไม่มีความยืดหยุ่นอาจทำให้พรรคการเมืองไม่

สามารถปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทย จึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการกำหนดโทษปรับจำนวนมากเพื่อกระตุ้นให้พรรคการเมืองแจ้งข้อมูล หากแต่ต้องคำนึงถึงบริบทของการเมืองไทย ระบบการบริหารจัดการของพรรคการเมือง และเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งควรดำเนินไปในแนวทางที่สร้างความสมดุลระหว่างการควบคุมของรัฐและการสนับสนุนให้พรรคการเมืองสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้กฎหมายที่ชัดเจน ยืดหยุ่น เป็นธรรม และสามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ จึงจะทำให้การกำกับดูแลพรรคการเมืองมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับหลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ซึ่งมุ่งศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง พบว่า บทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะความไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการดำเนินงานของพรรคการเมือง ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหารและภาระหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลต่อหน่วยงานของรัฐ อีกทั้งลักษณะของบทกำหนดโทษที่ใช้บังคับเป็นการกำหนดในลักษณะครอบคลุมและตายตัว ส่งผลให้พรรคการเมืองไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทการดำเนินงานจริงของพรรคการเมือง และลดภาระที่ไม่จำเป็นต่อการบริหารจัดการภายในพรรค

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ซึ่งเป็นการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบของต่างประเทศ พบว่า กฎหมายของหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐเกาหลี มีการกำหนดกลไกการแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองที่ยืดหยุ่น โดยกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคคลหรือองค์กรภายในพรรคตามระดับความรับผิดชอบ และกำหนดระยะเวลาในการแจ้งที่แตกต่างกันตามลักษณะและความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้กับกฎหมายไทย โดยแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 33 มาตรา 35 และมาตรา 38 ให้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรค คณะกรรมการสาขาพรรค และตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งการเปลี่ยนแปลงในส่วนที่ตนรับผิดชอบ พร้อมทั้งกำหนดกรอบระยะเวลาในการแจ้งให้สอดคล้องกับลักษณะของเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ซึ่งเป็นการศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย พบว่า การกำหนดระยะเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงควรแบ่งออกเป็นสองกรณี ได้แก่ กรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากครบวาระ ตาย ลาออก หรือมีเหตุอื่นใดที่ทำให้ตำแหน่งสิ้นสุด ควรกำหนดให้มีการแจ้งต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองภายใน 15 วันนับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง และกรณีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะอื่นควรกำหนดระยะเวลาแจ้งภายใน 30 วัน นอกจากนี้ ควรปรับปรุงบทบัญญัติมาตรา 27 โดยกำหนดให้กรณีที่สมาชิกซึ่งดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองยื่นใบลาออกต่อนายทะเบียน

พรรคการเมืองแล้ว พรรคการเมืองไม่จำเป็นต้องแจ้งซ้ำอีกครั้ง เพื่อลดความซ้ำซ้อนของกระบวนการทางธุรการและลดภาระที่ไม่จำเป็นแก่พรรคการเมือง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาระบบพรรคการเมืองในประเทศที่เปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองในหลายระดับ อาทิ พรรคการเมืองระดับรัฐหรือระดับท้องถิ่นในสหรัฐอเมริกา พรรคการเมืองระดับรัฐ (Land Parties) ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และพรรคการเมืองขนาดเล็ก (Minor Parties) ในสหราชอาณาจักร โดยมุ่งวิเคราะห์โครงสร้างทางกฎหมาย บทบาท หน้าที่ และขอบเขตความรับผิดชอบของพรรคการเมืองเหล่านี้ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองระดับต่าง ๆ กับระบบการเมืองโดยรวม การศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้เห็นถึงหลักการกระจายอำนาจทางการเมืองและการยอมรับความหลากหลายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากระบบที่เน้นพรรคการเมืองระดับชาติเป็นศูนย์กลาง

2.2 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่และภาระทางกฎหมายของพรรคการเมืองขนาดเล็ก โดยเฉพาะกรณีของสหราชอาณาจักรที่มีการผ่อนคลายนโยบายบางประการให้แก่พรรคการเมืองขนาดเล็ก เช่น การลดความถี่ในการรายงานข้อมูลหรือการกำหนดหน้าที่ทางการเงินและการบริหารที่สอดคล้องกับขนาดและทรัพยากรของพรรค การศึกษาในประเด็นนี้จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการออกแบบกฎหมายที่คำนึงถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้างและศักยภาพของพรรคการเมืองแต่ละประเภท อันอาจนำไปสู่การพิจารณาปรับปรุงกฎหมายพรรคการเมืองของไทยให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสม และเอื้อต่อการส่งเสริม

ความหลากหลายทางการเมือง ตลอดจนช่วยลดอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎหมายของพรรคการเมืองขนาดเล็กได้อย่างยั่งยืนและเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. (2557). หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.

คณะกรรมการสิทธิการพัฒนากองเมือง การสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน. (2567). รายงานผลการพิจารณาศึกษา เรื่อง ข้อเสนอในการส่งเสริมสถาบันพรรคการเมืองให้ยึดโยงกับประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

มานิตย์ จุมปา. (2568). หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: นิติธรรม. สถาบันพระปกเกล้า. (2565). การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. (2565). พิศพรรคการเมือง: หลากมุมมองหลายประเทศ. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2568). รายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

Australian Electoral Commission. (2024). Financial Disclosure Guide for Political Parties. (Online). Available: https://www.aec.gov.au/Parties_and_Representatives/financial_disclosure/guides/political-parties/files/political-parties-2023-24.pdf.

Australian Electoral Commission. (2024). Guide for maintaining party registration. (Online). Available: https://www.aec.gov.au/Parties_and_Representatives/Party_Registration/guide/files/maintain-party-registration-guide.pdf?v=1.1.

Electoral Commission of Queensland. (2023). Appointment of an agent for a registered political party. (Online). Available: https://www.ecq.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0019/60067/FAD3A-Appointment-of-an-agent-Registered-political-party.pdf.

Electoral Commission. (2022). Officer responsibilities (Online). Available: <https://www.electoralcommission.org.uk/how-maintain-your-registered-political-party/changing-your-partys-registered-officers/officer-responsibilities>.

Electoral Commission.(2022). Your party's officers. (Online). Available: <https://www.electoralcommission.org.uk/how-register-your-political-party/your-partys-officers>.

Federal Election Commission of the United States of America. (2022). Instructions for Statement of Organization (FEC FORM 1).

(Online). Available: <https://www.fec.gov/resources/cmscontent/documents/policy-guidance/fecfrm1i.pdf>.

Federal Election Commission of the United States of America. Filing amendments. (Online). Available: <https://www.fec.gov/help-candidates-and-committees/filing-amendments>.

Federal Returning Officer. Political parties. (Online). Available: <https://www.bundeswahlleiterin.de/en/parteien.html>.

National Election Commission of the Republic of Korea. Political Party System. (Online). Available: <https://www.nec.go.kr/site/eng/04/10401010000002020070601.jsp>.